

Sluta med de trivialiserande diskussionerna om äldrevården

av Bengt-Åke Wennberg

Problemet är att de datainsamlingssystem som används – exempelvis frågeformulär och enkäter – medför att både de som frågar och de som svarar utgår från förutfattade och synnerligen förenklade föreställningar om grundfrågan. I alla de metoder som används i dag kan detta inte undvikas.

I gårdagens blogg refererade jag till James S Fishkins bok "När folket talar". Boken illustrerar bakgrunden till vår bristande demokrati och ger en förklaring till den politiska depression som drabbat oss. Det finns säkert många andra förklaringar – men man måste börja någonstans. I denna blogg skall jag fördjupa mig i Fishkins procedur. Jag utgår som vanligt från ett konkret exempel.

Socialdemokraterna har deklarerat sitt ställningstagande i frågan om äldrevård. Detta har kommenterats i ledaren i dagens GP (15 februari 2012). I denna vet man besked. Valfrihet skall råda. Vinster skall få förekomma. Kommunerna skall göra effektiva upphandlingar. Lycksökare skall stoppas. Det är som att säga att det naturligtvis är bra om IFK Göteborg gör mål för då vinner dom. Ingen kan väl tänka något annat. Även den som inte vet något om saken kan skriva ner denna typ av förmaningar.

Jag menar att det är denna typ av triviala inlägg som dränerar demokratin. Fishkin konstaterar att påståenden av denna typ uppstår spontant när man frågar människor om något. Problemet är att både de som frågar och de som svarar utgår från förutfattade och synnerligen förenklade

föreställningar om grundfrågan. I de konventionella metoder som används i dag kan detta inte undvikas.

När det gäller äldrevården är sådana kommentarer som görs i GP, och av socialdemokratiska partiet, till föga nytta för att förstå vilka åtgärder som är realistiska, önskvärda eller möjliga. I skydd av sådana ytliga proklamationer så kan korruptionen florera eftersom vi medborgare då inte vet vad det är för agerande vi skall konfrontera. Jag skulle själv aldrig ha förtroende för en äldrevård som bara hänvisade till denna typ av riktlinjer. Men jag förstår att jag måste förklara mig mera.

GP konstaterar i samma ledare att

"om det är något som offentliga sektorn behöver så är det nya tankar och nya metoder"

Det är väl då frågan om var man hittar dessa nya tankar. GP:s argumentation leder då till ett antal grundläggande frågor. Kan en sådan kvalitet "beställas fram" av någon som inte förstår vad det är man egentligen vill ha? Och då menar jag inte resultatet. Resultatet är inte svårt att definiera. Vad som är svårt för "beställaren" att avgöra är om den verksamhet som föreslås av utföraren har förutsättningar att nå ett sådant resultat som man önskar. Mäter man bara resultatet har man utsatt de äldre för lidande under en lång tid innan man upptäcker att det inte går så bra. När man upptäcker det är det oftast för sent.

En annan fråga av samma dignitet är om "vinsten" kan locka fram större kreativitet och nytänkande. Man kan egentligen bara konstatera att spåren förskräcker. Vinsten kan lika gärna locka fram krav på att väga blöjor och minska personal. De som utför och engagerar sig i sociala tjänster, som äldrevården, motiveras inte – och skall inte motiveras – av vinst. Detta står helt klart när man läser forskare som Frans de Waal och Michael Tomsello vilka jag refererat till i tidigare bloggar.

Försök att belöna fram kvalitet och fokusera på resultat tar bort motivationen snarare än förstärker den. Förklaringen är enkel. Sociala tjänster bygger på medkänsla. Vanligen tänker man sig att medkänsla har att göra med att bry sig om dom som har det dåligt. I detta fall är emellertid medkänsla detsamma som att glädjas över när dom man gör tjänsten för får det bättre eller har det bra.

Motivationen uppstår således i samspelet med kunden. Inte av belöningen. Detta har dramatiska konsekvenser för hela frågan eftersom det är en kedja av tjänster från kommun till anhörig. Kommunens representant gläds när det går bra för utförarföretaget, vars personal gläds när de äldre och deras anhöriga har det bra och då kan vi andra medborgare känna oss nöjda.

Men resultat är förstås också viktigt. Verksamheten måste gå ihop ekonomiskt. Det är inget fel om en bra verksamhet ger duktiga och engagerade människor möjlighet att tjäna mycket pengar. Engagemang och ekonomi måste förenas. Men det är inte i vinsten vi kan finna de nya tankar och metoder som GP efterlyser utan i engagemanget.

Det finns mycket mer att säga om detta. Jag har med ovanstående resonemang försökt illustrera frågans komplexitet. Frågan är så komplex att man egentligen inte kan anklaga GP eller Socialdemokraterna för något annat än att de tar för lätt på frågan och trivialiserar den. Genom att göra det blockerar de vidare funderingar och en mer relevant problematisering. Ett skäl till att de luras till detta är att sociala tjänster som äldreomsorg inte passar in i det "vanliga" sättet att argumentera eftersom de bygger på vad som kallas "kunskap i praktiken".

Vi har numera en omfattande erfarenhet av att kunskap i praktiken inte enkelt kan omformas i modeller, ord och begrepp som gör att den kan överföras till andra och bli begriplig av omvärlden. De försök som görs riskerar helt enkelt att "tappa bort" det väsentliga. Det är därför det inte fungerar med så kallade "koncept". Jämför Stenmarks uttalande att det "praktiska" inte går att förklara för den som inte förstår. Den typ av kunskande som finns i äldreomsorgen kan således inte så lätt behandlas i resonemang av den typ som förs i GP. Det betyder inte att det är omöjligt. Det betyder bara att det fattas ett steg. Det är här Fishkin kommer in.

Det finns således säkert nya tankar, god kvalitet och nya metoder inom existerande äldreomsorg men de "tiger still" eftersom denna praktiska kunskap ännu inte tillräckligt väl har fått en plats i den offentliga diskursen. När GP skriver att den offentliga sektorn behöver nytänkande så är detta kränkande mot de som arbetar i den. Det är kanske så att GP inte ännu förstått vad som är "verklig kvalitet" i denna typ av verksamhet.

Tillbaka till Fishkin. Han beskriver hur man med berörda personer – vare sig de är journalister, väljare, personal eller politiker – kan skapa samtal kring den komplexa fråga som man gemensamt behöver förstå eller belysa för att ta en välgrundad ställning och handla klokt. Han beskriver därmed också hur man ur "folkets röst" kan få fram de mer preciserade synpunkter och tankar som är nödvändiga för att omvärlden skall kunna ta rimlig ställning till vad som är möjligt och önskvärt att göra.

Det duger emellertid inte med vilka samtal som helst. Syftet är ju att knyta an till de deltagandes erfarenheter och "tysta kunskap". Man kan därför inte bara sätta människor i grupp och fråga dom om något. Samtalen måste starta från den sakkunskap som finns. De måste noggrant förberedas så att problematiken är tydlig. Samtalet måste introduceras som ett utforskande partnerskap och dokumenteras och följas upp. Detta är förstås en omfattande procedur. Proceduren är emellertid inget man kan välja bort av ideologiska skäl. När samhället nu är som det är så är den själva grunden för vår demokrati och vår västerländska välfärd.

Referenser

Fishkin J (2011): När folket talar. Deliberativ demokrati & konsultation av allmänheten. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

GP ledare (2012): På väg upp ur skyttegravarna. Privata utförare är här för att stanna, är det nya budskapet från S. GP 15/2-12

Hane H, Wennberg B-Å (2002); Frågeformulärens kris. Varför vi övergett frågeformulär som hjälpmedel i arbetsmiljöarbetet. Degerfors: Samarbetsdynamik AB.